

Uluslararası Silahlı Çatışmalar Hukukunda Kadınların Korunması

(Protection of Women in the International Law of Armed Conflict)

Cennet Sümeyya IŞIK ŞEN^a

^a Öğr. Gör., Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Hukuk Bölümü, cennetsen@aksaray.edu.tr

Öz

Silahlı çatışmalar hukuku kuralları bireylerin silahlı çatışmalar sırasında hak ve sorumluluklarını içeren, onların korunmasına ilişkin kuralları bünyesinde barındıran uluslararası hukuk kurallarıdır. Kadınların, silahlı çatışmalarda korunması hususu silahlı çatışmalar hukukunda en başından itibaren tartışılan konulardan biri olmuştur. Uluslararası silahlı çatışmalar hukukunda kadınların korunması hususunda pozitif hukuk kuralları ve bu hususta temel düzenlemeler Cenevre Sözleşmeleri ve bunlara ek 1977 protokolünde yer almaktadır. Silahlı çatışmalar hukukunun en önemli kaynaklarından bir tanesi de örf ve adet hukuku kurallarıdır. Örf ve adet hukuku kuralları Uluslararası Ceza Mahkemelerinin hukuki nitelikleri hususunda belirleyici olmuş kurallardır. Hukuki niteliği bu kurallar sayesinde şekillenen uluslararası ceza mahkemelerinin kadınların korunması hususunda vermiş oldukları birçok karar ise uygulamaya yol göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası silahlı çatışmalar hukuku, kadınların korunması, Cenevre Sözleşmeleri, ihlal, sorumluluk

Makale türü: Derleme

Abstract

The rules of the law of armed conflicts are the rules of international law that include the rights and responsibilities of individuals during armed conflicts and the rules regarding their protection. The protection of women in armed conflicts has been one of the most discussed issues in the law of armed conflicts. Positive legal rules on the protection of women in the international law of armed conflicts and the basic regulations in this regard are contained in the Geneva Conventions and the 1977 Additional Protocol to them. One of the most important sources of the law of armed conflicts is the rules of customary law. The rules of customary law have also shaped the status of international criminal tribunals and the judgments rendered by these tribunals have also guided the practice on protection of women.

Keywords: International Armed Conflict Law, Protection of womens, Geneva Conventions ,violation, responsibility

Paper type: Review

Başvuru/Received: 10.12.2023 | Kabul/Accepted: 31.12.2023 , iThenticate benzerlik oranı/similarity report: %14

Giriş

Silahlı çatışmaların yürütülmesinde sadece çatışmanın tarafları değil çatışma dışında kalan siviller de büyük oranda zarar görmektedir. Siviller içerisinde ise özellikle kadınlar ve çocuklar ciddi zararlar görmekte ve kötü muameleye maruz kalmaktadır. Bu hususu yakın tarihli bir istatistiki veri ile somutlaştırırsak; Filistin Merkezî İstatistik Bürosu, İsrail saldırısının başladığı 7 Ekim 2023 tarihinden bu yana Gazze’de günde ortalama 35 saldırı olmak üzere toplamda yaklaşık 597 saldırının gerçekleştiğini söyledi. Yayımlanan istatistikte, saldırının on yedinci gününe kadar Filistinli ölü sayısının 5 bin den fazla bir sayıya ulaştığını, bunların arasında bin 119’dan fazlasının kadın (saatte 3 kadın) ve 2 bin den fazlasının da çocuk olduğu; her saat başı 5 çocuğun öldüğü ve toplamda ölü sayısının yaklaşık yüzde 65’inin çocuk ve kadınlardan oluştuğu ifade edildi. (<https://shorturl.at/ejwW3>) Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin çatışma ve savaş alanlarında kadınlara yönelik cinsel şiddet eylemlerini ele aldığı 31 Ocak 2022 tarihli raporunda da Uganda’da sekiz bin kadar çocuğun çatışma bölgelerinde gerçekleşen tecavüz sonucu doğduğu yine Sierra Leone’deki savaşta yirmi bin bebeğin aynı şekilde tecavüz sonrası dünyaya geldiği ifade edilmiştir. (<https://l24.im/fZsAU>)

İlgili örneklerden de de anlaşılacağı üzere kadınlar silahlı çatışmalarda en ağır ihlallere maruz kalan gruplardan bir tanesidir. Bu nedenle silahlı çatışmalar hukukunda kadınların korunması hususuna özellikle önem verilmeli bu hususta gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Buradan hareketle bu çalışma da ilk olarak silahlı çatışmalar hukukunun ne olduğu, temel ilkeleri üzerinde durulmuş daha sonra uluslararası silahlı çatışma türlerine değinilmiş ve en nihayetinde de uluslararası silahlı çatışmalar hukukunda kadınların korunması hususunda ne gibi düzenlemeler yapıldığı, ihlal ortaya çıktığında sorumluluk mekanizmasının nasıl işlediği gibi meseleler açıklanmaya çalışılmıştır.

1. Silahlı Çatışmalar Hukukunun Temel Özellikleri

1.1. Silahlı Çatışmalar Hukuku Tanım ve Terim Sorunsalı

“Silahlı Çatışma” kavramı özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında kullanılmaya başlayan hukuki bir terimdir. Bu kavramı açıklamadan önce insanlığın neredeyse var olduğu tarihten beri var olan “savaş” kavramını açıklamamız gerekmektedir. İnsanlık tarihi gerçekte bir savaşlar tarihidir(Özdaşlı, 2021: 51). Savaş olgusunun mantığı nedir? Devletlerarasında savaş neden ortaya çıkıyor? gibi sorulara baktığımız da asırlardır verilen yanıtlar hep farklı olmuştur. Ama genel olarak şunu ifade edebiliriz ki devletler egemenlikleri gereği tarih boyunca savaşı bir hak olarak görmüşlerdir. Uluslararası çıkarlarının çatışması durumunda savaş açmışlar ya da sömürecekleri ülkeye çeşitli gerekçelerle savaş ilan etmişlerdir (Abbasbeyli ve Ramazanoz, 2016:34). Bu ön bilgiler ışığında savaşın tanımını yapacak olursak; milletlerarası hukukun öncülerinden kabul edilen Grotius’a göre “*savaş, uyumsuzluklarını zorlama yollarına başvurarak çözüme çalışanların karşılıklı durumudur.*” (Grotius, 1967: 17). Grotius üç tür savaş durumundan söz etmektedir. Bunlar; hususi savaş, umumi savaş ve karma savaş’tır. Grotius bunları şu şekilde tanımlamaktadır. “*Umumi savaş, her iki yanda da, savaş açma konusunda bir kamusal yetkisi olanlarca girişilmiş savaştır. Hususi savaş, kamusal bir yetki olmaksızın, özel kişiler arasında yapılan savaştır. Karma savaş ise, bir yanda kamusal yetkiye dayananlarla, öte yanda özel kişiler arasındaki savaştır.*” (Grotius, 1967: 26).

Söz konusu kavramı Clausewitz “*Savaş Üzerine*” adlı ünlü eserinde “*düşmanımıza dilediğimiz şeyi yaptırmaya zorunlu kılmak için kullanılan güç*” olarak tanımlamıştır (Clausewitz, 2007:13).

Savaş milletlerarası hukukun muhtevasına ilk olarak 1864 tarihli Cenevre’de yapılan “*Savaş Alanında Yaralıların Durumunun İyileştirilmesi*” sözleşmesi ile girmiştir. Savaş bu dönemde devletlerarası ve belirli bir yoğunluğa ulaşan silahlı çatışmalar olarak algılanmıştır.(Pazarıcı, 2020: 144). 20.yüzyılın ortalarına ulaşıldığında ise devletler aralarında gerçekleşen çatışmaların hukuki olarak belirli bir yoğunluk derecesine ulaşmadığını yani savaş eşiğinin altında kaldığını savunarak savaş hukukunu uygulamaktan kaçınmışlardır (Gül, 2020:6). Bu nedenle 1949 Cenevre Sözleşmeleri ile birlikte bu sözleşmenin içerik itibarıyla sivilin korunmasına ilişkin hükümlere ağırlık vermesi dolayısıyla 1950 yılından itibaren savaş terimi yerine uluslararası insancıl hukuk terimi kullanılmaya başlanmıştır. Ancak, 1949 Cenevre sözleşmelerinin özellikle çatışmalarda yer almayan sivillere ve silahlı mücadele dışında kalmış esirler gibi asker şahıslara uygulanmasına yönelik kuralları kapsamına almasından dolayı Cenevre kaideleri için “dar manada uluslararası insancıl hukuk” terimi kullanılmıştır. 1899 ile 1907 tarihli La Haye Sözleşmeleri bakımından da bu sözleşmeler silahlı çatışmalarda askeri gücün yürütülmesine ve çatışmaya katılanların hak ve yükümlülüklerine ilişkin normları içermesi nedeniyle doktrinde savaş hukuku olarak adlandırılmıştır. Bu terim sorunsalına karşılık 1956 tarihinden itibaren Uluslararası Kızılhaç Komitesi¹ insancıl hukuk kavramının sadece Cenevre kaidelerini değil La Haye kaidelerini de kapsadığını deklare etmiştir. Buna rağmen insancıl hukuk kurallarının geniş manada bakıldığında sadece silahlı çatışmalar esnasında riayet edilmesi gereken kaideleri ihtiva etmesi ve savaşın kendi aralarında ve tarafsız olan kişilerle aralarında uygulanacak kuralların tamamını içermemesi nedeniyle, geniş manada geleneksel savaş hukukunun yerini alamamıştır. Bundan dolayı, özellikle Birleşmiş Milletler bünyesinde ve doktrinde silahlı çatışmalara dair milletlerarası hukuk normlarını belirtmek için genel olarak silahlı çatışmalar hukuku kavramı kullanılmaya başlamıştır (Pazarıcı, 2020:145).

Sonuç olarak bu gelişmeler ışığında silahlı çatışmalar hukukunu şu şekilde tanımlayabiliriz; silahlı çatışmanın tarafı olan ülkelerin birbirleriyle ve çatışmanın tarafı olmayan ülkelerle ilişkilerini düzenleyen ayrıca bireylerin silahlı çatışmalar sırasında hak ve sorumluluklarını içeren, onların korunmasına ilişkin kuralları bünyesinde barındıran hukuktur (Aslan, 2008:235).

1.2. Silahlı Çatışmalar Hukukunun Temel İlkeleri

Silahlı çatışmalar hukukunun başlıca kaynakları; andlaşmalar, örf ve adet kaideleri ve hukukun genel ilkeleridir. Bunun yanında bu kaidelerin temelini oluşturan ve bir nevi rehberlik vazifesi gören birtakım silahlı çatışmalar hukuku temel ilkelerinden bahsedilmektedir. Bu ilkelere baktığımızda bazılarının çoğunlukla halen yürürlükte bulunan çok taraflı andlaşmaların maddelerinde yer aldığını, bazılarının örf ve adet kuralı niteliğini taşıdığını bazılarının da açıkça bir belgede yer almamakla birlikte birden çok andlaşmanın ruhunu oluşturduğunu söyleyebiliriz. 1979 tarihinde Uluslararası Kızılhaç Komitesi tarafından yazılan bu ilkeler silahlı çatışmalar hukukunun dayandığı temel ilkelere dir. Bu ilkelerin hukuki gücüne baktığımız da ise yukarıda dediğimiz üzere hukuki olarak tek başlarına bir bağlayıcılıkları bulunmamakta sadece bir kılavuz görevi görmektedirler(Pazarıcı, 2020: 152).

Uluslararası Kızılhaç Komitesince hazırlanan ve genel olarak silahlı çatışma esnasında zarar görmemesi gerekli olan şahısları himaye etmeye yönelik prensipleri içeren “esas ilkeler” listesinde bulunan bu ilkeler şunlardır:

¹ Uluslararası Kızılhaç Komitesi 1863 yılında kurulmuştur. Komitenin temel amacı silahlı çatışmalarda sivillere, savaş esirlerine, yaralılara ve hastalara koruma ve yardım sağlamaktır. Komite uluslararası insancıl hukuka ilişkin temel belgeler olarak kabul edilen Cenevre sözleşmelerinin uygulanmasını izlemektedir.

1. Sivil ve çatışmada yer almayan şahısların yaşamlarına, fiziki ve ruhsal tamliklerine saygı duyulmalıdır. Herhangi bir durumda, bu kişilere insanca muamele sağlanmalıdır. Herhangi bir olumsuz ayırım yapılmamalıdır. (Cenevre Sözleşmesi, 12 Ağustos 1949, ortak m.3/1).

2. Teslim olan yahut çatışma dışında olan bir düşman şahsın öldürülmesi veya ona zarar verilmesi yasaktır. (La Haya sözleşmesi, 18 Ekim 1907, m.29/c).

3. Yaralı ve hasta kişiler, çatışmanın tarafları tarafından toplanmalı ve tedavi edilmelidir. Bu koruma, sağlık personeli, kurumları, araçları ve malzemeleri içerir. Kızılhaç ve Kızılay işareti bu korumayı simgeler ve saygı duyulmalıdır. (Cenevre Sözleşmesi ortak m. 3/2, Cenevre Sözleşmesine ek I no'lu Protokol m. 8-34, Cenevre Sözleşmesine ek II no'lu Protokol m. 7-12).

4. Yakalanan savaşılar ve karşı tarafın himayesinde bulunan sivil şahısların hayat, onur, şahsi hak ve inançlarına saygı gösterilmelidir. Bu kişiler şiddet ve zarar teşkil eden eylemlerden korunmalıdır. Aileleriyle haberleşme ve yardım alma haklarına sahiptirler. (Cenevre Sözleşmesi ortak m. 3/1, Cenevre Sözleşmesine ek II no'lu Protokol m. 4-5),

5. Herkes temel adli güvencelere sahiptir ve hiç kimse işlemediği bir fiilden ötürü sorumlu tutulamaz. Maddi veya manevi işkenceye, fiziki eziyete veya aşağılayıcı muameleye tabi tutulmamalıdır. (Cenevre Sözleşmesi ortak m. 3/1, Cenevre Sözleşmesine ek II no'lu Protokol m. 6/2).

6. Çatışmanın tarafları ile silahlı güçleri, uygulayacakları savaş yöntemleri ve kullanacakları araçlar bakımından sınırsız bir takdir yetkisine sahip değildirler. Gereksiz kayıplara ya da ileri boyutta zararlara sebebiyet verecek savaş yöntemleri ve araçlarının kullanımı yasaktır. (Lahey Sözleşmesi 4 no'lu eki Yönetmelik m. 22, 23, Cenevre Sözleşmesine ek I no'lu Protokol m. 35/1).

7. Silahlı çatışmanın tarafları, sivil halkı ve mülkiyeti korumak amacıyla sivil halkı savaşı kesimden her zaman ayırt etmelidir. Sivil halk ve sivil kişiler çatışmalarda hedef olamazlar. Saldırıları sadece askeri hedeflere yönelik olmalıdır. (Lahey Sözleşmesi 4 no'lu eki Yönetmelik m. 23, Cenevre Sözleşmesine ek I no'lu Protokol m. 48, 57, 58).

1.3. Uluslararası Hukukta Silahlı Çatışma Türleri

Uluslararası hukukta silahlı çatışmalar; uluslararası nitelikte silahlı çatışma ve uluslararası olmayan nitelikte silahlı çatışma olmak üzere iki ayrı başlık altında incelenebilir.

1.3.1. Uluslararası Nitelikte Silahlı Çatışma

Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesinin TADİC içtihadına göre “bir silahlı çatışmanın iki ya da daha fazla devlet arasında gerçekleşmesi bu çatışmanın uluslararası nitelikte olduğunu gösterir.” Bu şekilde gerçekleşen bir saldırıda iki tarafında etkin olması gerekir mi sorusuna cevap olarak 1958 tarihli eski şerhte iki devletin de aktif bir şekilde çatışmaya katılması gerektiği çıkarılmakla birlikte 2017 tarihli yeni şerhte tek taraflı olarak güç kullanılması da uluslararası nitelikte silahlı çatışmayı doğurabilmekte, silahlı çatışmaya maruz kalan devlet bir karşılık vermese de bir silahlı çatışmanın varlığından söz edilebilmektedir (Denli, 2021:38). Savaş ilanının yapılmış olup olmaması durumu da silahlı çatışmanın tespiti hususunda dikkate alınan bir kıstas değildir(Tütüncü, 2006:55). Milletlerarası hukuka göre milletlerarası silahlı çatışmaları, devletlerarasında gerçekleşen silahlı çatışmalar ve uluslararasılaşmış silahlı çatışmalar olmak üzere iki alt başlık altında inceleyebiliriz.

1.3.1.1. Devletlerarasında Gerçekleşen Silahlı Çatışmalar

Milletlerarası Hukuka göre devletlerarasında gerçekleşen silahlı çatışmalar, savaş ve savaşa varmayan sınırlı silahlı çatışmalar olmak üzere ikiye ayrılarak incelenebilir.

a. Savaş

Savaş kavramının ne olduğuna ilişkin uluslararası hukukta herkesin kabul ettiği bir tanım yapılmamıştır. Savaş kavramının tanımı ve açıklanması ile ilgili doktrinde farklı yaklaşımlar mevcuttur. Örneğin bir tanımda savaş *“bir toplumun, bir ulusun veya devletler topluluğunun isteklerini diğer bir ulus ve devletler topluluğuna zorla kabul ettirmek amacıyla giriştikleri bir mücadele”* olarak tanımlanmıştır (Grotius, 1967:15). Diğer bir tanıma göre savaş, *“Devletler veya devlet grupları tarafından, millî güç unsurlarının tamamının veya bir kısmının kullanılması suretiyle icra edilen ve taraflarca savaş niteliği kabul edilen, kuvvet kullanılmasını içeren, düşmanca niyet ve/veya eylemdir.”* (Varlık, 2013:119).

Görüldüğü üzere savaşın değişik şekillerde tanımı yapılmıştır. Ancak bütün bu tanımlardan çıkan sonuç savaş, uyuşmazlıklarını barışçıl yollarla değil zorlama yollarla kuvvet kullanarak çözmeye çalışanların durumunu ifade etmektedir.

Uluslararası hukuk mevzuatında da savaş teriminin genel olarak manası ortaya konamamıştır. Bunun nedeni bir silahlı çatışmanın savaş kabul edilip edilmeyeceği konusunda uluslararası hukukta objektif bir kriterin tespit edilememesidir. Bundan dolayı bir silahlı çatışmanın savaş kabul edilip edilmeyeceği hususunda temel ölçüt ilgili devletlerin amacıdır yani; çatışmanın taraflarından asgari birisinin gerçekleştirdiği silahlı fiillerini savaş amacıyla yapmasıdır.(animus belligerandi) Netice itibariyle silahlı çatışma taraflarından en az birisi tarafından eylem savaş olarak nitelendirilmediği sürece, ilgili silahlı çatışma ya da eylemin savaş niteliği taşımayan savaşa varmayan sınırlı nitelikteki silahlı çatışma ya da eylemlerden biri olarak kabul edilmesi gerekmektedir (Aslan, 2008:249).

b. Savaşa Varmayan Sınırlı Nitelikteki Silahlı Çatışma ya da Eylemler

Savaş tanımı içerisinde belirttiğimiz üzere bir silahlı çatışma ya da eylemin savaş olarak kabul edilmesi için çatışmanın taraflarından en az birisinin bu eylemi savaş niyetiyle yaptığını ortaya koyması gerekmektedir.² İlgili devletlerden hiçbiri bu eylemleri savaş niyeti ile gerçekleştirilmiş eylemler olarak değerlendirmedikleri sürece bu eylemler milletlerarası hukuk bakımından savaşa varmayan silahlı zararlar-karşılık veya silahlı karışma olarak kabul edilir.

Uluslararası hukuka göre savaşa varmayan silahlı zararlar karşılık yollarının başlıcaları, barış içinde abluka, barış içinde işgal ve bombalamadır. Bu yollara başvurma hususu ise günümüzde tartışmalıdır. Şöyle ki öğretilerde bir kısım Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın 2/4. maddesindeki kuvvet kullanma yasağı çerçevesinde bu yollara başvurma yasaklandığı değerlendirilmesini yaparken diğer bir takım yazarlar da makul nitelikli ya da kışkırtmaya karşılık olarak başvuru bu yolların yasaklanmadığını söylemektedirler (Pazarıcı, 2020:158).

Savaşa varmayan sınırlı nitelikte bir diğer silahlı çatışma türü de silahlı karışma(müdahale) yoludur. Karışma, hedef ülkeyi belli bir fiili yapması veya yapmaması için zorlamak amacıyla, bir başka devletin iç işlerine karışılması durumudur(Aslan, 2008:252). Yine silahlı karışma, bir devletin diğer bir devlete iradesini kuvvet kullanarak kabul ettirmeye çalışmasıdır. Silahlı karışma, istila, işgal, denizde kuvvet teşhiri ve abluka gibi belli başlı kuvvet kullanma yöntemlerini içermektedir (Çakan, 2019:217).

² Silahlı çatışmanın tarafları dışında üçüncü bir devletin silahlı çatışmayı savaş olarak kabul etmesi ilgili eylemlere hukuki olarak savaş niteliği sağlamaz.

Uluslararası hukukta egemenliğin bir tezahürü olan devletlerin egemen eşitliği ilkesi bir devletin diğer devletin iç işlerine karışmasını yasaklamaktadır. Bu nedenle genelde karışma eylemi ve özel olarak da silahlı karışma uluslararası hukukta yasaklanmıştır (Eren, 2021:249).

1.3.1.2. Uluslararasılaşmış Silahlı Çatışmalar

Belli bir devletin ülkesinde icra edilen silahlı çatışmalar kural olarak bir silahlı iç çatışma niteliğindedir. Ancak bazı durumların varlığı halinde özünde silahlı iç çatışma niteliğinde olan bu tür çatışmalar uluslararası silahlı çatışma olarak değerlendirilebilir. Öğretide genel olarak iki durumda bir iç silahlı çatışmanın uluslararasılaştığı kabul edilmektedir. Bu durumların birincisi devletin hükümetine karşı silahlı mücadele gerçekleştiren kuvvetlere savaştan statüsünü tanınması; diğeri ise bir iç savaşta yabancı devletlerin de silahlı çatışmalara katılmasıdır (Güner, 2022:270).

a. Savaştan Statüsünün Tanınması

Savaştan statüsünün tanınması hususu statüyü kimin verdiği göre iki farklı hukuki sonuca yol açmaktadır. Bunlardan ilki savaştan vasfını tanıyan taraf, üçüncü bir devlet ise, bu sadece statüyü tanıyan devlet bakımından silahlı çatışmanın uluslararasılaşması neticesini doğuracaktır. İkinci olarak eğer savaştan vasfını tanıyan taraf kendisine yönelik silahlı eylem gerçekleştirilen devlet ise çatışma uluslararasılaşmış silahlı çatışma olacak ve buna bağlı hukuki sonuçlar uygulanacaktır (Işık, 2017:167).

b. Yabancı Devletin Bir Devlet İçindeki Silahlı Çatışmalara Katılması

Yaşanan bir iç silahlı çatışmada yabancı devletler, hükümete karşı mücadele eden grup tarafında yer alarak silahlı güçleri ile bu çatışmalara bizzat müdahil olursa bu silahlı çatışmalar iki devlet arasında silahlı çatışma halini alır ve uluslararasılaşmış silahlı çatışma niteliğine haiz olur (Pazarcı, 2020:161). Nitekim Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi de 1997 tarihli Tadic Davasında bu görüşü benimsemiştir (ICTY, 7 Mayıs 1997, Dava Numarası. IT-94-1-T, s.206). Durum böyle olmakla birlikte yabancı devletin yasal hükümete karşı kuvvet kullananların yanında yer alarak onlara yardım ve destek verme durumunda karışma düzeyi yoğunluğunun da göz önünde bulundurulması gerekir. Burada yabancı devletin çıkan bir iç savaşta hükümete karşı güç kullananların yanında taraf olarak doğrudan silahlı kuvvet kullandığı veya silahlı saldırı diyebilecek düzeyde dolaylı kuvvet kullanması durumunda silahlı çatışmalar hukukunun uygulanması bakımından aktörler açısından bir ayırım yapılması gerekmektedir. Bu şekilde karma nitelikteki bir silahlı çatışmada yasal hükümet ile karşı gelen güç arasındaki silahlı mücadele uluslararası olmayan silahlı çatışma niteliğine sahiptir. Yasal hükümet ile yabancı devlet güçleri arasında gerçekleşen silahlı nitelikteki eylemler ise uluslararası silahlı çatışma niteliğindedir (Pazarcı, 2020:161). Nitekim Uluslararası Adalet Divanı Nikaragua'da Gerçekleşen Askeri ve Yarı Askeri Faaliyetler Davası ile ilgili olarak 1986 yılında verdiği içtihadında yasal hükümet ile başkaldıran güçler arasındaki silahlı çatışmaları uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma olarak değerlendirmişken devletler arasında geçen çatışmayı uluslararası silahlı çatışma olarak değerlendirmiştir (UAD, 27.6.1986, p.219).

1.3.2. Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar

Uluslararası olmayan silahlı çatışmalar uluslararası hukukta beş temel kaynaktan düzenlenmiştir. Bunlar; Martens kaydı, 1949 Cenevre Sözleşmeleri ortak 3.madde hükmü, 14.05.1954 tarihli La Haye Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Varlıklarının Korunmasına Dair Sözleşmenin 4. ile 19. Maddeleri, 12 Ağustos 1949 Cenevre Sözleşmelerine Ek

Uluslararası olmayan silahlı çatışma mağdurlarının korunmasına ilişkin Ek 2 no'lu Protokol ve 1998 tarihli Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü madde 8 (2) (c-f).

İlgili kaynak metinlere baktığımızda uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar kavramının Martens kaydı, 1949 ile 1954 tarihli sözleşmelerde açıkça bir tanımı yapılmamıştır. Fakat 1949 Cenevre sözleşmelerine ek 2 no'lu Protokolün birinci maddesi tamamen uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmaların ne anlama geldiğine ilişkindir. İlgili Protokolün 1/1. hükmü uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmaları *“bir Yüksek Akit tarafın ülkesinde kendi silahlı kuvvetleriyle muhalif silahlı kuvvetler veya sorumlu komuta altında olan, devamlılık arz eden ve planlı askeri operasyonlar yapmalarına ve bu Protokolü uygulamalarına imkan verecek şekilde bu Yüksek Akit tarafın ülkesinin ait bir kısmı üzerinde kontrolü elinde bulunduran diğer örgütlü silahlı gruplar arasında cereyan eden tüm silahlı çatışmalar”* olarak tanımlamıştır. Protokolün 1/2. Maddesine göre ise, *“İşbu Protokol, silahlı çatışma olarak kabul edilmeyen, ayaklanma, münferit ve düzensiz şiddet eylemleri ve benzer nitelikteki diğer eylemler gibi iç gerginlik ve iç karışıklık durumlarında uygulanmaz.”*

1949 Cenevre Sözleşmeleri ve 1954 La Haye Sözleşmesinde uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar tanımlanmadığı için doktrinde bu sözleşmelerde bulunan uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma teriminin 1977 Protokolünde yer alan aynı terimden daha geniş olduğunu ve bu nedenle bu normların uygulanacağı durumlar bakımından bir ayırım yapılması gerektiği fikri ileri sürülmüştür (Pazarıcı, 2020:165). Bu çerçevede de, 1977 tarihli ek II no'lu protokolün uygulama eşiği, 1949 Cenevre Sözleşmelerinin ortak 3.maddesinden daha fazladır. Yani, Ek II no'lu protokol yüksek yoğunluk içeren iç silahlı çatışmalara, ortak 3. Madde ise yoğunluk eşiği yüksek olmayan iç silahlı çatışma hallerinde uygulanacaktır (Taşdemir, 2009:168).

1977 tarihli ek II no'lu protokol açısından uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalara baktığımızda üç şartın gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu şartlardan ilki, yürütülen silahlı çatışmaların hükümet silahlı güçleri ile başkaldıran taraf silahlı güçleri arasında olması gerekir. İkinci şart gerçekleştirilen şiddet hareketlerinin yoğunluk düzeyi ile ilgili olup, iç karışıklıklar ve gerginlikler protokol kapsamında değildir. Son şart ise başkaldıran grubun silahlı güçlerinin askeri olarak ne düzeyde örgütlendiği ve eylemde buldukları ülkedeki denetim kuvvetleri ile ilgilidir. Bu çerçevede başkaldıran silahlı güçler ile guruplar sorumlu bir komutanın yetkisi altında bulunmalı, bu güç ve guruplar Protokolde bulunan silahlı çatışma hukuku kurallarına riayet edilmesini gerçekleştirebilecek halde olmalı ve yine bu güç ile guruplar ilgili devletin ülkesinin bir kısmında sürekli ve düzenli olarak askeri fiiller icra edebilmesine imkan sağlayan denetime sahip olmalıdır (Pazarıcı, 2020:169).

2. Silahlı Çatışmalar Hukukunun Koruma Kapsamı Olarak Siviller Özelinde Kadınların Korunması

2.1. Siviller

Siviller asırlar boyunca yürütülen silahlı çatışmalarda hiçbir hukuki himaye olmadan mücadeleyi kazanan tarafın inisiyatifine bırakılan gruptur. Bu kişiler öldürülebilir, mallarına el konulabilir, en ağır şartlarda çalıştırılabilirlerdi (Karacaoğlu, 2003:186). Bu fiili durum 1949 Cenevre Sözleşmelerine kadar devam etmiştir. Sivillerin normatif olarak ele alınıp düzenlenmesi ilk olarak “Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin 1949 Cenevre Sözleşmeleri” ile olmuştur. Sivillerin korunması hususunda kaynak oluşturan diğer bir temel düzenleme de 1977 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek 1 Numaralı Protokol'dür. 1949 IV. Cenevre sözleşmesinin 4.maddesi çerçevesinde himaye altına

alınan kişiler, bir silahlı çatışma yahut işgal halinde tabiiyetinde bulunmadıkları çatışma tarafının eline düşen kimselerdir. I numaralı ek protokol ise 50. maddesinde sivil ve sivil halk ayrımı yaparak bu kavramları tanımlamıştır. Protokole göre *Sivil, Üçüncü Sözleşmenin Madde 4 (A) (1), (2), (3) ve (6)'sında ve bu Protokolün Madde 43'ünde sözü edilen kişi kategorilerine girmeyen kişilerdir. Sivil halk ise, sivil olan tüm kişilerden oluşur.* Protokol ilgili tanımları negatif olarak tanımlamıştır. Kimlerin sivil kavramına dâhil olmadıklarından yola çıkarak kimlerin sivil sayılacağını ortaya koymuştur. En nihayetinde protokoldeki tanıma göre siviller, savaşan statüsüne sahip olmayanlardır. Bir şahsın sivil sayılıp sayılmayacağı hususunda şüphe varsa protokol bu şahsın sivil sayılması gerektiğini öngörmüştür. Yine sivil kişiler içinde bulunmasına rağmen sivil tanımına uymayanların olması durumunda da halkın sivil niteliğinin bozulmayacağını belirtmiştir (CP-I m.50).

Sivillerin sözleşmenin kendilerine sunduğu hukuki himayeden yararlanmaları için çatışmalarda yer almamaları gerekmektedir. Aksi durumda sözleşmenin kendilerine sağladığı korumayı kaybedebilirler (CP-I m.51/3).

2.2. Kadınların Korunması

Silahlı çatışmaların yürütülmesi hususunda savaşan kesim büyük çoğunlukla erkeklerden oluşmakta, kadınlar ise savaşmayanlar arasında büyük bir grubu oluşturmaktadır. Kadınlar silahlı çatışmaların yürütülmesinde çatışmanın etkilerine ayrıca cinsiyetleri sebebi ile de daha çok maruz kalmaktadırlar. Bu nedenle kadınların silahlı çatışmalarda özel olarak korunması ihtiyacı ortaya çıkmış ve ilgili uluslararası metinlerde kadınlar özel olarak ele alınarak koruyucu hükümler öngörülmüştür.

Silahlı çatışmaların yürütülmesi hususunda en çok etkilenen gurubun siviller; bunlar içinde de kadın ve çocukların olması karşısında Birleşmiş Milletler bu hususa dikkat çekmek için 1974 tarihli Olağanüstü ve Silahlı Çatışma Hallerinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına Dair Bildiri'yi yayınlamıştır. Bildiri ile olağanüstü hâllerde ve silahlı çatışma durumlarında en çok zarar gören kişiler olarak kadın ve çocuklar için savaşın etkilerini en aza indirmek için birtakım yasaklar öngörülmüş olup taraf olan devletlerin bu yasaklara riayet etmeleri ve kadın ile çocuklarda dahil olmak üzere bütün sivil halkı savaşın yıkıcı etkilerinden korumak için çaba göstermeleri istenmiştir.³

Silahlı çatışmalar hukukunda kadınların korunması hususunda ilgili sözleşme hükümlerine baktığımızda ilk olarak kadınlara yönelik uygulamalar bakımından temel ilkenin, eşitlik ilkesi olduğunu söyleyebiliriz. Silahlı çatışmalar hukukuna göre kadın ve erkekler eşittir ve cinsiyete dayalı ayrımcılık yasaktır (C-IV m. 27/3, CP-I m. 75/1, CP-II m. 4/1). İkinci olarak sözleşme ve protokollerde kadınların korunmasına yönelik maddelere baktığımızda bazı güvence hükümleri için yalnızca kadın cinsiyetine sahip olmak yetmemekte bunun yanında kadınların belli bazı niteliklere sahip olması da gerekmektedir. Yani bu kategorideki güvencelerden her kadın değil bu niteliklere sahip kadınlar yararlanabilecektir. Bu ön tespitler ışığında kadınların korunmasına yönelik sözleşme ve protokol hükümlerini inceleyecek olursak ilk olarak karşımıza IV Sayılı Cenevre Sözleşmelerinin 21.maddesi çıkmaktadır. Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesinin 27/2 fıkrasına göre *"Kadınlar namuslarına saldırı, ve bilhassa ırzlarına tecavüz, fuhşa zorlama ve her türlü müstehcen hareketlere maruz kalmaktan korunacaklardır."* I no'lu protokol m.76/1 *"Kadınlar özel saygıya konu olacak ve özellikle ırza tecavüz, zorla fuhuş ve diğer her tür ahlak dışı saldırıya karşı korunacaktır."* diyerek bir nevi 27.maddeyi tekrar etmiş ve ilaveten kadınlara özel olarak

³ Olağanüstü ve Silahlı Çatışma Hallerinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına Dair Bildirge için bkz. <https://www.insanhaklarisavunuculari.org/3/files/2212.pdf>

saygı gösterilmesi gerektiğini belirtmiştir. Protokolün 75.maddesinin 2/b bendine göre de IV. Cenevre Sözleşmesi 14.maddesine göre *“Başta küçük düşürücü ve aşağılayıcı muamele, zorla fuhuş ve her tür cinsel saldırı olmak üzere, kişiler onuruna yönelik her tür zulüm”* yasaklanmıştır.

IV. Cenevre Sözleşmesi kadın olmanın ötesinde hamile, bebeği veya küçük çocuğu olan kadınları öncelikle korumuştur. Bu şekilde imtiyazlı olan kadınlar aynı zamanda hasta, yaralı ve yaşlılara sağlanan güvencelerden de faydalanmaktadırlar. IV. Sözleşmenin bu doğrultudaki maddelerine baktığımızda, çatışma taraflarının kendi ülkesinde veya işgal edilmiş yerlerde hastaneler, güvenli bölgeler ile alanlar kurmalarını, bebek bekleyen anneler ve küçük çocukların annelerinin buralara yerleştirilmeleri (m. 14/1); gebe olan kadınların özel olarak himaye edileceği ve saygı göreceği (m. 16/1); ihtilafa dahil olan tarafların kuşatılmış veya çevrilmiş bir bölgeden lohusa olan kadınların tahliyesi için anlaşmalar yapmaya gayret sarf edecekleri (m. 17) ; sözleşmeye taraf olan devletlerin gebe ve yeni doğum yapmış kadınlar için elzem olan gıda, giyecek ve kuvvet artırıcı ürünlerin serbest bir şekilde bu kişilere ulaşmasına izin vereceği (m. 23/2); silahlı çatışmanın tarafları gebe kadınlar ve yedi yaşından küçük çocukları olan annelere her türlü imtiyazlı muameleden kendi vatandaşları nispetinde istifade ettirecekleri (m. 38/5); işgalci devletin gebe kadınlar ve 15 yaşından küçük çocukları olan anneler lehine işgalden önce yiyecek, tıbbi tedavi ve savaşın tesirlerinden korunma hususunda alınmış olan imtiyazlı tedbirlerin uygulanmasına engel olmayacağı (m. 50/5); gebe ve loğusa kadınlara bedensel ihtiyaçları oranında ek gıda verileceği (m. 89/5); lohusa kadınların durumları özel bir tedavi, cerrahi bir müdahale veya hastanede gözetim altında bulundurulmasını gerektiriyorsa tedaviye elverişli hastanelerde tedavi altına alınacakları (m. 91/2) ; gözaltında tutulan gebe kadınlar hem vatandaşı buldukları devletten hem de kendilerini gözaltına alan devletten para yardımı ve malları varsa gelirlerini alabilecekleri bu hususta ayrımcılığa uğramayacakları (m. 98/2) ; loğusa olan kadınların nakledilmeleri durumunda sağlıkları bozulacaksa güvenlikleri zorunlu kılmadıkça nakledilemeyecekleri (m.127/3) ; gebe, bebeği ve küçük çocuğu olan kadınların tahliyesi, ülkelerine iadesi gibi hususlarda anlaşmalar yapmaya çalışacakları (m. 132/2) gibi hükümler bütünüyle özel niteliği olan kadınlara özgülenmiş hükümlerdir.

I.Protokol bu hususta IV. Cenevre sözleşmelerine paralel ve ek olarak düzenlemeler yapmıştır. Bu çerçevede I.Protokolün 8/a maddesi gebe ve yeni doğum yapmış kadınlara, hasta ve yaralı olan kişilerin yararlandığı haklardan yararlanma hakkı tanımıştır. Protokolün 70/1 maddesi ise yardım malzemelerinin dağıtımında gebelere, bebeği ve küçük çocuğu olan annelere ayrıcalıklı muamele yapılacağı bunların öncelikli olduğunu hüküm altına almıştır.

I no’lu protokol 75/2 ve 75/3 gebe ve küçük çocuğu olan kadınların yargılanma durumlarına ilişkindir. 76’ncı maddesine baktığımız da ise ikinci fıkrasının da silahlı çatışma dâhilinde tutuklanan, gözaltına alınan yahut alıkonulan gebe kadınların veya kendisine bağımlı çocukları olan annelerin durumlarının öncelikli olarak değerlendirileceği; üçüncü fıkrada ise çatışmanın taraflarının, çatışmaya ilişkin bir suçtan ötürü hamile kadınlar veya kendisine bağımlı çocukları olan kadınlar hakkında ölüm cezası verme hususunda çekinmeye gayret edecekleri ve bu niteliğe sahip kadınlar hakkında bu tür suçlar bakımından verilen idam cezasının infaz edilemeyeceği öngörülmüştür. II. Protokol ise m.6/4’de bu özne kategorisine küçük çocuğu olan anneleri de eklemiştir.

Silahlı çatışmalar hukuku bazı durumlarda da kadınlara cinsiyetleri nedeniyle ayrı muamelede bulunulması gerekliliğini öngörmüş ve bununla ilgili IV. Sözleşme ve I no’lu protokolde düzenlemeler yapmıştır. IV. Sözleşmenin cinsiyet temelli ayrı muamelede bulunulması gerekliliğine ilişkin düzenlemelerine bakarsak; kadınların ayrı

yatakhanelerde ve doğrudan doğruya kadınların nezareti altında tutulacakları (m.76/4); tutuklu yatakhanelerinde kadınların erkeklerden ayrı yerde tutulacağı ve kadınlar için ayrı bir temizlik yeri ve tuvalet sağlaması gerektiği (m.85); disiplin cezası verilmesi hususunda kadın tutukluların cinsiyetlerinin dikkate alınacağı (m.119/2); disiplin cezası verilen kadın tutukluların erkeklerden ayrı yerlere konulacakları ve kadın nezaretinde tutulacakları hususlarını cinsiyet temelli ayırım hususunda örnek verebiliriz.

I. Protokolün ilgili hükümleri de sözleşmenin yukardaki hükümlerini teyit etmektedir. I. Protokol m.75/15' e göre "Silahlı çatışmaya ilişkin sebeplerden ötürü hürriyeti sınırlandırılmış kadınlar erkeklerinkinden farklı yerlerde tutulacaklardır. Doğrudan kadınların denetimi altında olacaklardır. Bununla beraber, ailelerin gözetimine alındığı veya alıkonulduğu durumlarda, mümkün olduğu müddetçe, aynı yerde tutulacak ve bir aile birimi olarak yerleştirileceklerdir." Görüldüğü üzere protokolün sözleşmeden tek farkı kadın ve erkeğin aile olarak hürriyeti sınırlandırılmış ise o zaman aynı yerde tutulabilecekleri hususudur.

3. Silahlı Çatışmalara İlişkin Uluslararası Hukuk Kurallarının İhlali Durumunda Yaptırım

Silahlı çatışmalar hukukunda silahlı çatışmalar sırasında silahlı çatışmalara ilişkin uluslararası hukuk kurallarının ihlal edilmesi, yapılmaması bu fiili gerçekleştiren kişinin sorumluluğunu doğuracaktır. Burada ihlali gerçekleştiren kişi bakımından iki olasılık bulunmaktadır. Birincisi ihlali devlet gerçekleştirebilir. İkinci olarak ise gerçek kişi bir şahıs gerçekleştirebilir. İlk ihtimalde devletin uluslararası sorumluluğu ikinci ihtimalde ise kişilerin sorumluluğu meselesi gündeme gelir.

3.1. İhlalden Dolayı Devletlerin Uluslararası Sorumluluğu

Silahlı çatışmalar hukukunda ilgili hukuk kurallarının devletler tarafından ihlal edilmesi hem çatışan devletler tarafından hem de tarafsız devletler tarafından gerçekleştirilebilir. Bu hukuka aykırı fiiller dolayısıyla ortaya çıkan mağdurlar ise çatışan ya da tarafsız devletler olabileceği gibi bu devletlerin vatandaşları da olabilir (Pazarıcı, 2020:343). Devletlerin uluslararası sorumluluğuna ilişkin kuralların kaynağını ise örf ve adet hukuku kuralları oluşturmaktadır. Uluslararası örf ve adet hukuku kurallarının ortaya çıkarılmasında uluslararası yargısal içtihatlar belirleyici olmuştur. Bu çerçevede ilgili kuralların kodifiye edilmesi hususunda çalışmalar yapılmış ve Birleşmiş Milletler tarafından 2001 yılında "*Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu*" adı altında bir sözleşme tasarısı ortaya konulmuştur. Belirtilen uluslararası belge çerçevesinde bir devletin milletlerarası bakımından gerçekleştireceği her haksız fiil ilgili devletin uluslararası sorumluluğuna neden olacaktır. Devlet tarafından icrai ya da ihmali bir surette işlenen bir davranışın haksız fiil teşkil etmesi için ise iki şart lazımdır. Bunlardan ilki bu davranış milletlerarası hukuka göre devlete isnat edilebilmelidir. İkinci şart ise bu davranış milletlerarası bir yükümlülüğün ihlaline sebebiyet vermelidir. Bu iki şartı gerçekleştiren bir davranış ister devlet organları tarafından ister devlet organı olmayan fakat kamu gücü ile yetkilendirilmiş ve kamu gücü kullanan gerçek bir kişi tarafından gerçekleştirilsin haksız fiil oluşturacaktır. Burada devletin fiili, milletlerarası yükümlülük uyarınca kaynağı ne olursa olsun kendisinden istenen davranışla uyumlu olmadığı takdirde milletlerarası bir yükümlülüğün ihlaline sebebiyet verecektir (Erkiner, 2010: 8-14). Böyle bir durum oluştuğunda sorumlu devletin ortaya çıkan haksız fiil nedeniyle oluşan bütün zararı onarması gerekmektedir. Onarım ise ilgili belgeye göre üç şekilde yapılabilir. Milletlerarası haksız fiil nedeniyle meydana gelmiş zararın tamamen onarımı, eski hale iade, tazminat ve tarziye şekillerinde yapılır. Sorumlu devletin burada

ilk yükümlülüğü ihlal gerçekleşmeden önce var olan durumun yeniden tesisi için eski hale iadeyi gerçekleştirme yükümlülüğüdür. Ancak buna maddi olarak imkân yoksa ve ölçülülük ilkesi bakımından tazminata göre, tercih edilmeye değer bir yarar sağmıyorsa bu kurum tatbik edilmez. O zaman ikinci olarak tazminat kurumuna başvurulması ve devletin meydana getirdiği zararı mümkün olduğu ölçüde tazmin etmesi gerekmektedir. Son olarak ise sorumlu devlet, bu zarar eski hale iade ile veya tazminat ile onarılmadığı ölçüde tarziye verme yükümlülüğü altındadır. Tarziye, ihlalin kabul edilmesi, üzüntülü olduğunun söylenmesi, resmi özür dilenmesi gibi şekillerde olabilmektedir (Kuran, Okur, Günel ve Sarıbeyoğlu, 2009:180-191). Netice itibarıyla ilgili devlet organları aracılığıyla ya da kamu gücünü kullanan yetkili personeli aracılığıyla kadınlara yönelik olarak uyulması istenen uluslararası sözleşme hükümlerini ihlal ederse ilgili çerçeve de haksız fiil sorumluluğu doğacak ve yukarıda belirtilen kurallar çerçevesinde cezalandırılacaktır.

3.2. İhlal Nedeniyle Bireylerin Uluslararası Sorumluluğu

Gerçek kişiler de uluslararası hukuka tabidirler. Bu nedenle bu hukukun kurallarına aykırı eylem ve davranışlarda bulunabilirler. Gerçek kişiler ile ilgili olarak ilgili hukuka aykırılıklar özellikle savaş hukuku ile ilgili konularda ortaya çıkmaktadır. Çünkü savaş hukukuna dair hükümler sadece devletleri değil silahlı kuvvet mensubu olsun ya da olmasın onların vatandaşlarını da bağlamaktadır (Bal, 2006:17).

Bireylerin ihlallerden ötürü uluslararası cezai sorumluluğu kavramının gelişmesi 2.Dünya savaşı sonrasında Nürnberg Yargılamaları ile başlamıştır. Daha sonra bu yargılamaları sırası ile Tokyo Askeri Ceza Mahkemesi yargılamaları, Eski Yugoslavya ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemeleri yargılamaları izlemiştir. En nihayetinde ise 01.07.2002 tarihli Uluslararası Ceza Divanı Roma Statüsü 1. Maddesi, "Uluslararası Ceza Mahkemesinin uluslararası toplumu ilgilendiren en ciddi suçları işleyen kişiler üzerinde" yargılama yetkisinin var olduğu hükmünü koymuştur. Roma Statüsü kapsamında mahkemenin yargı yetkisi dahilindeki suçlar soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçu olmak üzere düzenlenmiştir.

Kadınların korunması ile ilgili olarak ilgili statü hükümlerini inceleyecek olursak ilk olarak Soykırım başlığını taşıyan 6.maddenin d bendini belirtebiliriz. İlgili hükme göre "*grup içinde doğumları önlemeye yönelik tedbirler koymak*" soykırım olarak kabul edilmiştir. İkinci olarak insanlığa karşı suç başlığını taşıyan 7.maddeye baktığımızda g ve h alt bentlerinde kadınlara ilişkin olarak şu eylemlerin insanlığa karşı suç oluşturduğunu görmekteyiz; "*(g) ırza geçme, cinsel kölelik, zorla fuhuş, zorla hamile bırakma, zorla kısırlaştırma veya benzer ağırlıkla diğer cinsel şiddet şekilleri; (h) paragraf 3'te tanımlandığı şekliyle, her hangi bir tanımlanabilir grup veya topluluğa karşı, bu paragrafta atıf yapılan her hangi bir eylemle veya Mahkemenin yetki alanındaki her hangi bir suçla bağlantılı olarak siyasi, ırki, ulusal, etnik, kültürel, dinsel, cinsel veya evrensel olarak uluslararası hukukta kabul edilemez diğer nedenlere dayalı zulüm*". Üçüncü olarak savaş suçları başlığı altında 8/2. Maddenin b bendinin xxii alt bendine göre "*ırza geçme, cinsel köleleştirme, fahişeliğe zorlama, hamileliğe zorlama, kısırlaştırmaya zorlama veya Cenevre Sözleşmelerini ciddi şekilde ihlal eden diğer cinsel şiddet çeşitlerine başvurulması*" savaş suçu olarak kabul edilmiştir.

Uluslararası nitelik taşımayan silahlı çatışmalara ilişkin savaş suçları da Roma Statüsünün m. 8/2 (c-e) bendinde düzenlenmiştir. Bu maddenin vi alt bendi "*ırza geçme, cinsel köleleştirme, fahişeliğe zorlama, hamileliğe zorlama, kısırlaştırmaya zorlama veya Cenevre Sözleşmelerini ciddi şekilde ihlal eden diğer cinsel şiddet çeşitlerine başvurulması*" hususlarını savaş suçu olarak düzenlemiştir.

Bu tür fiilleri oluşturan davranışlar karşısında Uluslararası Ceza Mahkemesini vereceği yaptırımlar da Statü'nün 77. Maddesinde belirtilmiştir. İlgili madde hükmüne göre ilgili suçları işlemekten mahkum olan kişilere süreli hapis, müebbet hapis, para cezası yada suçtan elde edilen mallar, varlıklar ve kazançlara el konulması cezası verilebilir.

4. Sonuç

Silahlı çatışmalarda en çok etkilenen kesimlerden bir tanesi de cinsiyetleri nedeniyle kadınlardır. Kadınlar silahlı çatışmalar dolayısıyla sürgün edilmekte, aileleri yok olmakta, cinsel şiddete maruz kalmakta, tecavüze uğramakta ve diğer birçok ağır insan hakları ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Silahlı çatışma hukuku kuralları kadınlara bu nedenlerle genel bir koruma yanında özel bir korumada sağlamıştır. Bu korumaları sağlarken her birinin özelliklerine dikkat edilmeli ve cinsiyet ile kadınların yaşı hususu da dikkate alınarak ilgili güvence sağlanmalıdır. Kadınları silahlı çatışmaların etkisinden koruyan uluslararası hukuki düzenlemeler Cenevre Sözleşmeleri ve bunlara ek iki Protokol'de düzenlenmiştir. Kadınların özel olarak korunması hususunda sözleşme metinleri kadınları kendi içinde gruplandırmıştır. Şöyle ki çoğu koruma maddesinden gebe, küçük çocuğu olan, bebeği olan gibi vasıfları olan kadınlar yararlanacaktır. Oysaki tüm kadınların ayırım yapılmaksızın koruma kapsamına alınması gerekirdi. Çünkü kadınların fiziki yapıları ve zayıflığı tüm kadınların özel olarak korunması hususunu gerekli kılmaktadır.

İkinci olarak kuralların ihlali durumuyla ilgili şu söylenebilir. Silahlı çatışmalar hukuku kuralları devlet ya da bireyler tarafından ihlal edildiğinde oluşan sorumluluk mekanizması gereği söz konusu ihlalleri tespit edip yaptırım uygulamakla görevli olan Uluslararası Ceza Mahkemesinin ihlallerin oluşmaması için silahlı çatışmalar hukuku kurallarına riayet edilmesi hususunda taraflar arasında daha aktif bir rol oynaması gerekir.

Katkı Oranı ve Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmanın tüm aşamaları yazar(lar) tarafından tasarlanmış ve eşit oranda katkı sunulmuştur. Makalede, herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Beyanı ve Finansal Destek

Makalede, akademik ve bilimsel etik kurallarına uyulmuştur. Makalede herhangi bir finansal kaynaktan yararlanılmamıştır.

Kaynaklar

- Abbasbeyli, A., & Ramazanov, G. (2016). Uluslararası İnsancıl Hukuk ve Savaş Ortamında Gazetecilik Faaliyetinin Hukuki Yönleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30(41), 29-51.
- Aslan, M. Y. (2008). Savaş hukukunun temel prensipleri. *TBB Dergisi*, 79, 235-274.
- Bal, A. (2006). *Devletin Uluslararası Sorumluluğunun Doğması*. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Clausewitz, C. (2007). On War, Ed. Michael Howard ve Peter Paret. USA: Oxford University Press.
- Çakan, S. (2019). Uluslararası Hukuk Bağlamında Silahlı İnsansız Hava Araçları ve Hukuki Düzenlemeleri. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 37, 203-225.
- Denli, S. (2021). Uluslararası İnsancıl Hukuk Bakımından Silahlı Çatışmalarda Sivillerin, Objelerin ve Çevrenin Korunması. (yüksek lisans tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep.
- EREN, M. Y. (2012). Uluslararası Hukukta Savaşa Varmayan Kuvvet Kullanma Yolları. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 3(2).

- Erkiner, H. H. (2010). Devletın Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu. İstanbul: Oniki Levha Yayınları.
- Filistin istatistikleri: İsrail'in yaptığı 600 saldırıda ölen kurbanların yüzde 65'i kadın ve çocuk. Sputniknews. <https://shorturl.at/ejwW3>.
- Grotius, H. (1967). Savaş ve Barış Hukuku, Çev. Seha Meray. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Gül, Y. E. (2020). Silahlı Çatışma Hukuku Orantılılık İlkesinin Siber Saldırlara Uygulanması. (yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Güner, N. (2022). Silahlı Çatışmalarda Kültürel Varlıkların Korunması. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19.1, 255-282.
- Işık, A. (2017). Uluslararası Silahlı Çatışmalar Hukukunda Hastanelerin, Tıbbi Personelin ve Tedavi Görenlerin Korunması. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 23(1), 159-193.
- Karacaoğlu, E. (2003). Silahlı Çatışmalarda İnsancıl Hukuk: Haklar, Kurumsal Yapılanma ve Yargısal Mekanizmalar. (Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kuran, Okur, Günel ve Sarıbeyoğlu, " Uluslararası Hukuk Temel Metinleri", İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2009, s. 180-191.
- Özdaşlı, E. (2021). İkinci Karabağ Savaşı'nda Ermenilerin Sivillere Yönelik Saldırılarının Uluslararası İnsancıl Hukuk Açısından Değerlendirilmesi . *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7 (1) , 51-83 . DOI: 10.46849/guiibd.869018.
- Pazarcı, H. (2020). Uluslararası Hukuk Dersleri 4. Kitap. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Taşdemir, F. (2009). Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar Hukuku, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Tütüncü, A. (2006).İnsancıl Hukuka Giriş. İstanbul: Beta Yayınları.
- Varlık, A. B. (2013). Savaşı tanımlamak: Terminolojik bir yaklaşım. *Avrasya Terim Dergisi* , 1.2, 114-129.